

**Ludowcy województwa lubelskiego
wobec systemu komunistycznego w Polsce
w latach 1944-1949**

Ruch ludowy w województwie lubelskim miał szerokie poparcie wśród mieszkańców wsi przed drugą wojną światową, w czasie okupacji niemieckiej i w pierwszych trzech latach powojennych. Do Stronnictwa Ludowego "Roch" pod koniec okupacji niemieckiej należało w województwie około 70 tys. członków, z tego prawie 50 tys. stanowili żołnierze Batalionów Chłopskich (ok. 97% bechowców było chłopami).¹

Lubelscy ludowcy piastowali większość stanowisk w agendach Delegatury Rządu RP. Delegatem okręgowym (konspiracyjnym wojewodą) od 1941 r. aż do końca okupacji niemieckiej był znany działacz spółdzielczy Władysław Cholewa. Na 15 powiatów województwa w 14 stanowiska delegatów powiatowych (konspiracyjnych starostów) przypadły w udziale ludowcom. Oni też w zdecydowanej większości zajmowali stanowiska wójtów i sołtysów.²

Silnej pozycji politycznej ludowców Lubelszczyzny nie zagrażali komuniści do czasu wkroczenia na ten teren wojsk Armii Czerwonej w lipcu 1944 r. Po tej dacie radykalnie zmieniła się sytuacja polityczna partii politycznych tworzących Polskę Podziemną, ponieważ oblicze polityczne województwa i Polski zaczęły w rzeczywistości kształtować nie partie, lecz Armia Czerwona i sowieckie siły bezpieczeństwa, które od sierpnia 1944 r. rozpoczęły masowe aresztowania członków pionu cywilnego i wojskowego Państwa Podziemnego. Przez dwa lata (od jesieni 1944 r. do jesieni 1946 r.) działała we wschodniej Polsce specjalna 64 Dywizja Piechoty NKWD (jej dowódcami byli: gen.mjr Borys Pawłowicz Serebriakow do stycznia 1945 r., a później gen. mjr Paweł Wasilewicz Browkin), której sztab mieścił się w Lublinie. W ostatnich trzech miesiącach 1944 r. dywizja ta aresztowała 16.828 ludzi, w tym 2.604 żołnierzy Armii Krajowej, 691 uciekinierów z Ludowego Wojska Polskiego i 1.083

¹ A. Mieczkowski, *Stanisław Sokołowski, Sportowiec i żołnierz*, Lublin 1994, s. 22; J. Kasperek, *Konspiracyjny ruch ludowy na Lubelszczyźnie 1939 - 1944*, Warszawa 1988, s. 199 - 201.

² A. Mieczkowski, *Polskie Stronnictwo Ludowe na Chełmszczyźnie w latach 1945 - 1949*, „Rocznik Chełmski” 1996, t. 2, s. 268 - 269.

uchylających się od służby wojskowej.³

Działalność ludowców Lubelszczyzny określały: poczynania sowieckich służb, decyzje organów polskich oraz wytyczne władz naczelnych i wojewódzkich stronnictw ludowych. Już na konspiracyjnym zjeździe aktywistów powiatowych Stronnictwa Ludowego "Roch" okręgu lubelskiego w dniu 20 stycznia 1944 r. sformułowano opinię, iż działalność Polskiej Partii Robotniczej jest "zdradą narodu i demokracji". Wskazano na rychłą konieczność przeprowadzenia reform społeczno-gospodarczych w kraju i ułożenia partnerskich stosunków między Polską a Związkiem Radzieckim.⁴ Trzeciego lutego 1944 r. partie i organizacje Polski Podziemnej w odezwie do Narodu Polskiego stwierdzały, że pod "firmą PPR obca agentura prowadzi swą akcję, godzącą w najżywotniejsze interesy Polski", komuniści "obłudnie nadużywają haseł patriotycznych i narodowych", stworzoną przez nich Krajową Radę Narodową określano jako "fikcyjną instytucję"⁵.

Stronnictwo Ludowe "Roch" - główna polityczna podpora Państwa Podziemnego - bojkotowało KRN, następnie Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego oraz powołane przez nie organy i ich decyzje⁶. W dniu 2 sierpnia 1944 r. władze wojewódzkie "Rocha" w Lublinie, podobnie jak władze naczelne, zajęły negatywne stanowisko wobec PKWN i jego działalności, zalecając organizacjom terenowym prowadzenie dalszej pracy konspiracyjnej. Dwa dni później władze wojewódzkie wydały specjalny okólnik skierowany do zarządów powiatowych SL "Roch", w którym potwierdzały, że nadal uznają za legalny Rząd RP ze Stanisławem Mikołajczykiem na czele. Dokument ten zobowiązywał ludowców do zachowania jednolitej postawy politycznej i powstrzymania się od wszelkich kontaktów z władzą uzurpatorską oraz tworzonymi przez nią organizacjami i instytucjami⁷.

We wszystkich powiatach województwa lubelskiego (z wyjątkiem powiatu siedleckiego) ludowcy pozostali wierni wskazaniom swoich władz zwierzchnich i trwali w opozycji wobec samowolnej władzy komunistycznej. W rezolucji narady wojewódzkiej przedstawicieli zarządów powiatowych "Rocha" z dnia 5 września 1944 r. podkreślono, że członkowie Stronnictwa Ludowego współpracujący w jakikolwiek sposób z władzami PKWN zostaną usu-

³ A. Mieczkowski, *Stanisław Sokołowski ...*, s. 34; H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944 - 1990*. Warszawa 1997, s. 17.

⁴ R. Buczek, *Stronnictwo Ludowe w latach 1939 - 1945, Organizacja i polityka*, Londyn 1975, s. 401.

⁵ J. Wrona, *Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego*. „Rocznik Chełmski” 1996, t. 2, s. 245.

⁶ Tenże, *System partyjny w polsce 1944 - 1950. Miejsce - funkcje - relacje partii politycznych w warunkach budowy i utrwalania systemu totalitarnego*, Lublin 1995, s. 71 - 72.

⁷ T. Żeńczykowski, *Polska lubelska 1944*, Paryż 1987, s. 107.

nięci z szeregów SL i uznani za zdrajców sprawy ludowej⁸. W tymże dokumencie zdecydowanie zaprotestowano przeciwko masowym aresztowaniom członków SL, Batalionów Chłopskich, Państwowego Korpusu Bezpieczeństwa i Armii Krajowej. Według danych szacunkowych w województwie lubelskim aresztowano od powstania PKWN do utworzenia Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej około 20 tysięcy osób, z których kilka tysięcy wywieziono do sowieckich obozów koncentracyjnych w Diagilewie, Borowiczach, Stalino-gorsku, Jegolsku, Schachtlagrze, Charkowie i Kijowie⁹. W obozie w Charkowie najliczniejszą grupę więźniów stanowili akowcy i członkowie delegatur województwa lubelskiego. Tu też był internowany Władysław Cholewa, delegat RP na województwo lubelskie, Jan Chmielewski - delegat na powiat lubelski i Bronisław Mazurek - delegat na powiat biłgorajski. W obozie w Kijowie byli internowani m.in.: Jan Czaporowski - komendant Państwowego Korpusu Bezpieczeństwa na pow. biłgorajski, Stanisław Marek Hordyj - delegat na powiat tomaszowski i Marian Trendota - delegat na powiat chełmski¹⁰.

Stronnictwo Ludowe "Roch" potępiło dywersyjną akcję komunistów, której wyrazem były rzekome zjazdy Związku Młodzieży Wiejskiej "Wici" (27-28 sierpnia 1944 r.) i Stronnictwa Ludowego (17-18 września 1944 r.) w Lublinie. Stronnictwo to w przeświadczeniu autentycznych ludowców było "czerwonym" lub "fałszywym" Stronnictwem Ludowym, realizującym koncepcje PPR. Kierownictwo "Rocha" pod koniec 1944 r. postanowiło nadal utrzymywać podziemną strukturą ruchu ludowego i odgradzić ją od wszelkich kontaktów z PPR¹¹. Ci, którzy na własną rękę nawiązywali kontakty z uzurpatorską władzą PKWN, byli na ogół wykluczani ze Stronnictwa Ludowego "Roch". Próby angażowania się po stronie władzy komunistycznej nie świadczyły na ogół o akceptacji nowego systemu, lecz raczej o chęci podjęcia pracy w pokojowych warunkach¹².

Ważnym momentem w życiu wsi lubelskiej i innych regionów Polski była reforma rolna. Pekawuenowski model reformy rolnej spotkał się z kontestacją Stronnictwa Ludowego "Roch" oraz części członków i aktywu "lubelskiego" Stronnictwa Ludowego. Parcelacja majątków obszarncich w województwie lubelskim dokonała się siłami PPR, Związku Walki Młodych, brygad robotniczych i wojska. Członkowie "lubelskiego" Stronnictwa Ludowego uczestni-

⁸ A. Mieczkowski, *Polskie Stronnictwo Ludowe na Chełmszczyźnie* ..., s. 270.

⁹ Zbiory prywatne autora.

¹⁰ A. Mieczkowski, *Tragedia ludowców w latach 1944 - 1956*. „Zaczyn” (miesięcznik ZW PSL w Lublinie), 1995, nr 6, s. 7.

¹¹ R. Turkowski, *Polskie Stronnictwo Ludowe w obronie demokracji 1945 - 1949*. Warszawa 1992, s. 15 - 16.

¹² S. Stępa, *Chłopi wobec wydarzeń politycznych w Polsce (1956 - 1959)*. Warszawa 1999, s. 23.

czyli w brygadach robotniczych tylko w dwóch powiatach: krasnostawskim i kraśnickim. Wśród powiatowych pełnomocników PKWN do spraw reformy rolnej nie było żadnego przedstawiciela Stronnictwa Ludowego i Związku Młodzieży Wiejskiej "Wici", natomiast wśród 20 członków PPR, 3 członków PPS i 4 bezpartyjnych. Wśród parcelantów chłopci średniorolni stanowili 3% ogółu nadzielonych, otrzymując 1,4% gruntów rozparcelowanych¹³.

Niewielki udział "lubelskiego" Stronnictwa Ludowego w pracach parcelacyjnych wynikał z kilku powodów:

1. Stronnictwo Ludowe było w stanie załazkowym, podczas gdy Stronnictwo Ludowe "Roch" bojkotował PKWN i Rząd Tymczasowy;
2. kierownictwo Stronnictwa Ludowego zajmowało niejednolitą postawę wobec dekretu o reformie rolnej;
3. znaczna część członków "lubelskiego" SL nie akceptowała rewolucyjnej metody realizacji reformy rolnej;
4. SL "Roch" ostrzegało chłopów, że przyjęcie nadziału ziemi z rąk władzy komunistycznej oznaczać będzie umocnienie sił antypolskich, przekreślenie możliwości racjonalnej przebudowy ustroju w powojennej Polsce i zapoczątkowanie kolektywizacji wsi¹⁴.

W końcu 1944 r. PPR i władze państwowe, chcąc podporządkować sobie oddolne inicjatywy społeczne wsi, powołały Związek Samopomocy Chłopskiej, który miał poszerzyć wpływy komunistów wśród chłopów oraz przygotować warunki do stopniowej kolektywizacji wsi. W okresie PKWN i Rządu Tymczasowego władze naczelne i wojewódzkie "Rocha" nie zabraniały ludowcom czynnego zaangażowania w działalność na polu spółdzielczym. Od drugiego Kongresu Związku Samopomocy Chłopskiej (10-11 marca 1946 r.) zaczęły sukcesywnie maleć wpływy Polskiego Stronnictwa Ludowego w tej organizacji. Jego członkowie byli brutalnie usuwani z władz wojewódzkich, powiatowych i spółdzielni handlowych przed referendum i wyborami do Sejmu Ustawodawczego. W dziewięć miesięcy po wyborach parlamentarnych, w październiku 1947 r. układ sił politycznych w zarządach powiatowych Związku Samopomocy Chłopskiej województwa lubelskiego przedstawiał się następująco: na 135 członków zarządów 69 należało do PPR, 13 - PPS, 48 - SL, 5 bezpartyjnych. W zarządach gminnych na ogólną liczbę 838 członków było: 448 - członków PPR, 40 - PPS, 168 - SL, 1 - PSL, 181 - bezpartyjnych¹⁵.

¹³ H. Słabek, *Polityka agrarna PPR. Geneza, realizacja, konsekwencje*. Warszawa 1978, s. 203, 205.

¹⁴ A. Mieczkowski, *Geneza i działalność polityczna Stronnictwa Ludowego 1944 - 1949*, Lublin 1987, s. 68, 79.

¹⁵ E. Olszewski, *Polska Partia Robotnicza na Lubelszczyźnie 1942 - 1948*, Lublin 1979, s. 323.

W pierwszych latach istnienia Związku Samopomocy Chłopskiej główny wysiłek skierowano na realizację koncepcji nowej spółdzielczości wiejskiej, a w końcu lat czterdziestych na likwidację własności prywatnej w rolnictwie. Według stanu na 10 lipca 1949 r. przekrój polityczny zarządów gminnych spółdzielni "Samopomoc Chłopska" w województwie lubelskim był następujący: 527 członków PZPR, 242 - SL, 35 - "odrodzonego" PSL i 361 bezpartyjnych. Ogólna liczba członków ZSch w tym województwie wynosiła wówczas około 70 tysięcy¹⁶. Kolektywizację rolnictwa w województwie lubelskim rozpoczęto w 1949 r., organizując w siedmiu powiatach 15 gospodarstw zespołowych liczących 426 członków¹⁷. Wbrew opinii środowiska wiejskiego ZSch usilnie zabiegało o likwidację Izb Rolniczych, powiatowych biur rolnych i unifikację wiejskiego ruchu spółdzielczego.

Podobnie jak w przypadku ZSch, władze SL "Roch" i później PSL nie przeciwdziałały angażowaniu się ludowców w działalność rad narodowych. Mimo oporu PPR w województwie lubelskim w latach 1944-1946 ludowcy zdobyli mocną pozycję w radach narodowych szczebla gminnego, dystansując radnych partii komunistycznej. Po wyborach do Sejmu Ustawodawczego konsekwentnie usuwano peeselowców ze składu rad gminnych, tak że od 1948 r. PPR utrzymywała przewagę liczebną w tych radach nad SL i PSL. Jeżeli w początkach 1947 r. reprezentacja PSL w gminnych radach narodowych Lubelszczyzny sięgała 35%, to w miesiącu sierpniu tego roku spadła do 12,8%. W grudniu 1947 r. przekrój polityczny gminnych rad narodowych woj. lubelskiego przedstawiał się następująco: PPR - 17%, SL - 20,7%, PPS - 5%, PSL - 9%, SD - 0,3% i bezpartyjni - 48%. Wśród 234 wójtów było 33 członków PPR, 82 członków SL, 19 członków PSL, 16 członków PPS, 2 członków SD i 82 bezpartyjnych. Na ogólną liczbę 3842 sołtysów do PPR należało 203, do SL - 249, PSL - 222, PPS - 7, bezpartyjnych było - 3161. W listopadzie 1948 r. w woj. lubelskim tylko jeden wójt i 43 sołtysów należało do tzw. odrodzonego PSL¹⁸. Od 1949 r. postępował także proces ograniczania pozycji "lubelskiego" SL w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym kraju i województwa wraz z umacnianiem się stalinowskich metod sprawowania władzy.

Wyraźnym symptomem stosunku ludowców Lubelszczyzny do reżimu komunistycznego było przywiązanie do tradycyjnych wartości ruchu ludowego i jego przywódców - Wincentego Witosa i Stanisława Mikołajczyka. W pier-

¹⁶ E. Olszewski, op. cit., s. 304; H. Trocka, *Stronnictwo Ludowe w odrodzonej polsce wobec problemów spółdzielczości 1944 - 1949*, [w:] *Z dziejów ruchu ludowego w PRL*, Praca zbiorowa pod red. Z. Hemmerlinga, Warszawa 1976, s. 212.

¹⁷ B. Nazimek, *Z zagadnień gospodarki rolnej w województwie lubelskim 1944 - 1959*, „Rocznik Lubelski” 1959, t. II, s. 136.

¹⁸ Archiwum Akt Nowych (AAN), VI/O sygn. 295/IX - 193, k. 27 - 69 *Sprawozdania ankiety - statystyczne Wydziału Organizacyjnego KW PPR w Lublinie za lata 1947 - 1948*.

wszej połowie 1945 r. na zjazdach powiatowych "lubelskiego" SL przyjmowano rezolucje, w których domagano się, aby ustrój powojennej Polski oparty był na założeniach ideowo-programowych przedwojennego SL i konspiracyjnego "Rocha". W tych rezolucjach stwierdzano wprost, że program SL wyrasta w prostej linii z założeń społecznej nauki Kościoła Rzymskokatolickiego i etyki chrześcijańskiej. Członkowie innych partii politycznych (chodziło tu o PPR) nie mogą być członkami Stronnictwa Ludowego (odrzućcie praktyki podwójnej przynależności). Jedyną organizacją młodzieży wiejskiej, do której powinni należeć chłopski syn lub chłopska córka jest ZMW RP "Wici"¹⁹.

Członkowie SL "Roch" uważali się za rzeczywistych, prawdziwych ludowców i dlatego dążyli do likwidacji "lubelskiego" SL. Na wspólnej naradzie przedstawicieli obu stronnictw w dniu 22 lipca 1945 r., z udziałem 45 osób, ustalono datę konferencji unifikacyjnej stronnictw na 15 sierpnia. Do konferencji unifikacyjnej nie doszło z powodu aresztowania 40 ludowców (działaczy "Rocha) oraz kontrakcji władz naczelnych "lubelskiego" SL i Komitetu Wojewódzkiego PPR w Lublinie²⁰. Jesienią 1945 r. ponad 90% członków Stronnictwa Ludowego w województwie lubelskim przeszło do Polskiego Stronnictwa Ludowego²¹.

Szeregi PSL powiększali nie tylko członkowie SL, lecz także ujawniający się żołnierze Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich (do połowy października 1945 r. ujawniło się w województwie 6376 osób, w tym 4415 bechowców) oraz ci, którzy przeciwstawiali się polityce władzy komunistycznej²². Na powiatowych zjazdach PSL domagano się: likwidacji pozycji hegemonicznej PPR, wolnych wyborów do parlamentu i samorządu terytorialnego, rewizji reformy rolnej, likwidacji Związku Samopomocy Chłopskiej, weryfikacji obsady personalnej stanowisk w rządzie i administracji, zjednoczenia ruchu ludowego w ramach PSL²³.

Delegaci młodzieży wiciowej na pierwszym po wojnie zjeździe wojewódzkim w Lublinie (2 grudnia 1945 r.) postulowali:

1. przeniesienie zwłok Wincentego Witosa na Wawel;
2. wypuszczenia z aresztów i więzień działaczy ludowych;

¹⁹ Archiwum Zarządu Wojewódzkiego PSL w Lublinie (dalej: AZW PSL) *Protokoły ze zjazdów powiatowych SL w latach 1945 - 1949*, t. I.

²⁰ A. Mieczkowski, *Przemiany społeczno - polityczne na wsi lubelskiej 1944 - 1970*, mps powielony, Lublin 1989, s. 20.

²¹ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Lublinie (dalej: AIPNL), sygn. 08/261 t. 1, k. 2 - 10. *Zagadnienia dotyczące prawicy wiejskiej*.

²² Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), sygn. 217, k. 241 *Informacja wojewody lubelskiego za okres 15 - 30 listopada 1945 r.*

²³ A. Mieczkowski, *Polskie Stronnictwo Ludowe*, s. 272.

3. jednakowego traktowania przez władze państwowe organizacji młodzieżowych;
4. likwidacji samowoli Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego oraz Milicji Obywatelskiej;
5. dopuszczenia członków ZMW "Wici" do pracy w organach UBP i MO;
6. doprowadzenia do końca reformy rolnej zgodnie z programem ruchu ludowego²⁴.

Wśród młodzieży wiciowej województwa lubelskiego szczególnie silne były tradycje bechowskie i akowskie, co rzutowało na jej zaangażowanie polityczne. Do grona znanych działaczy wiciowych należeli m.in.: Stanisław Lejewoda, Stanisław Kubas, Jan Zadrag, Helena Brodowska, Anna Gadzałanka, Franciszek Pazura, Jan Baran, Hipolit Brodowski, Wacław Daruk, Jan Pasiak, Piotr Gano. W połowie 1948 r. na terenie województwa lubelskiego zarejestrowanych było 570 kół ZMW RP "Wici", które skupiały 17.700 członków²⁵. Działalność Komitetu Wojewódzkiego Demokratyzacji "Wici", zorganizowanego w styczniu 1947 r., spotkała się z negatywnym przyjęciem władz ZMW, małym zainteresowaniem instancji SL oraz przeciwdziałaniem PSL. Brutalną, "demokratyzację" "Wici" pod dyktando PPR przeprowadzali niektórzy członkowie SL i PSL "Nowe Wyzwolenie". Byli to m.in.: Henryk Kolano, Józef Płoński, Bronisław Pietryka, Henryk Syska, Antoni Wesołowski i Stanisław Wójtowicz²⁶. Ci "demokratyzatorzy" ZMW "Wici" otrzymali później kilka kierowniczych stanowisk w Zarządzie Wojewódzkim Związku Młodzieży Polskiej.

Polskie Stronnictwo Ludowe na przełomie 1945 i 1946 r. stało się najsilniejszą partią polityczną w Polsce i w województwie lubelskim. W szczytowym okresie rozwoju organizacyjnego, czyli w połowie 1946 r. zrzeszało około 60 tys. członków i miało dominujące wpływy w zarządach ZMW "Wici", organizacjach gospodarczych i spółdzielczych, w szkolnictwie wszystkich stopni, w gminnych radach narodowych, wśród wójtów i sołtysów²⁷. W skład władz wojewódzkich PSL w latach 1945-1947 (do czasu wyjazdu z kraju Stanisława Mikołajczyka wchodził: Stanisław Wójcik (sekretarz NKW PSL), Lucjan Świdziński, Józef Błasiak, Eugeniusz Stańczyk, Jan Denkiewicz, Jan Pasiak, Helena Jakubiec, Antoni Marucha²⁸.

²⁴ Protokoły z Walnych Zjazdów ZMW „Wici” województwa lubelskiego 1945 - 1946, mps w posiadaniu autora.

²⁵ A. Mieczkowski, *Stronnictwo Ludowe na Chełmszczyźnie w latach 1944 - 1949*, „Rocznik Chełmski” 1995, t. 1, s. 310-312.

²⁶ „Dziennik Łódzki” 25 IV 1947, nr 116.

²⁷ A. Mieczkowski, *Aktywność polityczna ruchu robotniczego, ludowego i młodochłopskiego na wsi lubelskiej w latach 1944 - 1949*, Warszawa 1991, s. 20

²⁸ AIPNL, sygn. 08/261, t. 1, k. 2. Zarządzenia dotyczące prawicy wiejskiej.

Wrogość komunistów wobec PSL wynikała z bardzo ograniczonych wpływów w społeczeństwie, z lęku przed rzeczywistymi wynikami wyborów samorządowych i parlamentarnych, z obawy przed ujawnieniem przez opozycję terrorystycznych metod budowy "demokracji ludowej" i ich powiązań z Moskwą. Objawiała się ona m.in.: w pacyfikacjach wsi, masowych aresztowaniach i wywózkach ludowców do obozów koncentracyjnych w kraju i w ZSRR, zmuszaniu do współpracy, do pracy konfidenckalnej, wreszcie w licznych morderstwach skrytobójczych (np. w powiecie krasnostawskim w latach 1944-1947 zamordowano kilku ludowców, m.in. majora BCh Stanisława Sokołowskiego).

Ludowcy uważali, że wyniki referendum ludowego i wyborów parlamentarnych przyczynią się do zahamowania sowytyzacji kraju i zachowania ustroju demokratycznego²⁹. Stało się jednak inaczej, ponieważ wyniki obu głosowań zostały sfałszowane przez aktywistów PPR oraz funkcjonariuszy urzędów bezpieczeństwa publicznego i ich agentów (np. w obwodowych komisjach wyborczych w 1947 r. ponad 47% stanowili agenci)³⁰. W referendum ludowym i wyborach do Sejmu Ustawodawczego opozycja antykomunistyczna otrzymała około 94% ogółu głosów w województwie lubelskim³¹. Dwukrotnie pokonane władze komunistyczne w rewanżu dokonały najpierw pogromu ludności żydowskiej w Kielcach w początkach lipca 1946 r., a w 1947 r. rozbiły i sparaliżowały działalność PSL w skali kraju i województwa (liczba członków zmalała z około 60 tys. do 4 tys.).

W okresie przygotowań do wyborów odbył się w dniu 10 listopada 1946 r. zjazd wojewódzki PSL, w którym uczestniczyło 600 delegatów. W przyjętej rezolucji delegaci zjazdu domagali się:

1. zwolnienia z aresztów i więzień działaczy ludowych;
2. przyznania osadnikom na Ziemiach Zachodnich tytułów własności ziemi;
3. rychłego przeprowadzenia wolnych wyborów parlamentarnych i samorządowych;
4. zaprzestania terroryzowania przez organy bezpieczeństwa publicznego opozycji antykomunistycznej;
5. powrotu do kraju wywiezionych w latach 1944-1946 do ZSRR ludowców;

²⁹ S. Stępka, *Chłopi wobec kształtowania się systemu komunistycznego (1944 - 1956)*, [w:] *Miedzy polityką a historią. Księga Pamiątkowa na sześćdziesięciopięciolate prof. Z. Hemmerlinga*, pod red. M. Nadolskiego, Warszawa 1995, s. 147.

³⁰ S. Stępka, *Władze partyjno - państwowe a chłopi w okresie wyborów (1947 - 1957)*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944 - 1956), Materiały z Konferencji naukowej 5 - 6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie*, t. I, pod red. naukową J. Gmitruka i Z. Nawrockiego, Warszawa 2003, s. 50.

³¹ A. Mieczkowski, *Ruch ludowy w powiecie krasnostawskim w latach 1944 - 1949*, [w:] *Byliśmy sercem wsi. Materiały z sesji popularnonaukowej w Krasnymstawie 19 września 2003 r.* Warszawa 2004, s. 149 - 150.

6. wprowadzenia autentycznego samorządu terytorialnego³².

Rozkład organizacyjny i polityczny PSL po wyborach spowodował apatię większości jego członków, przechodzenie części do "lubelskiego" SL i Polskiej Partii Socjalistycznej. Według danych sekretariatu generalnego NKW SL liczba członków tego stronnictwa w województwie lubelskim wynosiła w dniu 19 stycznia 1947 r. - 2600, rok później - 10.500, natomiast w dniu 1 października 1949 r. 13.163³³. Przed tzw. zjednoczeniem ruchu ludowego wśród członków i aktywistów obu stronnictw ludowych (w przeciwieństwie do ludzi zatrudnionych w aparacie stronnictw) na Lubelszczyźnie przeważały agrarystyczny sposób myślenia i niechęć wobec PPR (PZPR). W wyniku weryfikacji członków SL i "odrodzonego" PSL, przeprowadzonej w latach 1948-1949, usunięto z obu stronnictw ok. 7 tys. członków w woj. lubelskim³⁴. Wkrótce znaczna część zweryfikowanych negatywnie ludowców została aresztowana i osadzona w więzieniach.

Podczas obchodów Świąta Ludowego w 1949 r. Koła Stronnictwa Ludowego w województwie lubelskim wysuwały pod adresem ówczesnych władz partyjnych i państwowych następujące postulaty:

1. całkowitej rezygnacji władz z tworzenia spółdzielni produkcyjnych;
2. równomiernego rozwoju rolnictwa i przemysłu;
3. likwidacji rozpiętości cen na artykuły rolne i przemysłowe;
4. liberalizacji polityki wyznaniowej państwa³⁵.

Zagrożenie kolektywizacją wsi spowodowało, że zwiększył się opór chłopów przeciwko władzy komunistycznej i sympatie dla działającego jeszcze podziemia zbrojnego. W latach 1944-1947 podziemie antykomunistyczne w województwie lubelskim było dosyć dobrze rozbudowane (działało 68 oddziałów liczących ok. 7 tys. ludzi), natomiast grupy oporu istniejące po 1949 r. były kilkusobowe, których obszar działalności obejmował niewielki zasięg³⁶. Bez szerokiego poparcia mieszkańców wsi bez informatorów i łączników, a także kwater i żywności, wszelka działalność podziemia antykomunistycznego nie

³² „Komunikat” 1946, nr 29 (15 XI), s. 17-21.

³³ Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego (AZHRL), III/SL - 36, k. 40 - 41, *Protokół z posiedzenia sekretariatu generalnego NKW SL z 6 III 1948 r.*; J. Łyczkowski, *Zjednoczone Stronnictwo Ludowe 1949 - 1975*, Warszawa 1979, s. 18.

³⁴ A. Mieczkowski, *Z dziejów Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego na Chełmszczyźnie w latach 1949 - 1956*, „Rocznik Chełmski”, t. III, 1997, s. 349.

³⁵ AZHRL, III/SL - 79, k. 277, *Sprawozdanie instruktora Wydziału Organizacyjnego NKW SL z obchodów Świąta Ludowego na Lubelszczyźnie w 1949 r.*

³⁶ *Wybrane zagadnienia wojskowe i polityczne. Materiały do szkolenia politycznego żołnierzy rezerwy*, Warszawa 1962, s. 202; P. Gawryszak, *Podziemie polityczno - wojskowe w Inspektoracie Lublin w latach 1944 - 1956*, Lublin 1998, s. 164.

byłaby możliwa³⁷.

Przygotowania do zjednoczenia obu stronnictw chłopskich nie pobudziły do działalności społeczno-politycznej szeregowych ludowców, lecz tylko zarządy do mnożenia rezolucji wyrażających przesadny optymizm co do dalszego rozwoju "demokracji ludowej" i dobrobytu wsi. Zjednoczone Stronnictwo Ludowe uznało za dyrektywy swego działania umacnianie komunistycznego monopolu władzy, kolektywizację wsi, czujność rewolucyjną, walkę klasową oraz marksistowską wykładnię wobec religii i Kościoła³⁸.

Na zakończenie rozważań wydaje się, że należy przypomnieć kilka konkluzji zawartych w niniejszym opracowaniu. Najbardziej wpływową organizacją polityczną w województwie lubelskim przed drugą wojną światową, w czasie okupacji niemieckiej i w pierwszych latach okupacji sowieckiej było Stronnictwo Ludowe, Stronnictwo Ludowe "Roch" i Polskie Stronnictwo Ludowe. Ugruntowanej pozycji ludowców nie zagrażali do połowy 1944 r. komuniści mający nikłe oparcie w społeczeństwie. Na stosunku ludowców do systemu komunistycznego najbardziej ważyły względy ideowe, programowe i narodowe. Nie bez znaczenia była także praktyka polityczna rządów komunistycznych wobec opozycji, na którą składały się m.in. masowe aresztowania ludowców i kierowania ich do obozów koncentracyjnych, zmuszanie do pracy konfidenckijonalnej, bezpośrednia ingerencja PPR (PZPR) w życie wewnętrzne organizacji ludowych, antychłopska polityka rolna, upaństwowienie samorządu terytorialnego i spółdzielczości oraz ateizacja Polaków. Głównym instrumentem oddziaływania PPR (PZPR) na środowisko wiejskie był Związek Samopomocy Chłopskiej, który w dużym stopniu przyczynił się do atrofii aktywności społeczno-gospodarczej chłopów.

Referendum i wybory do Sejmu Ustawodawczego wykazały, że komuniści i ich zwolennicy mają bardzo ograniczone wpływy na wsi lubelskiej, ponieważ ponad 90% wyborców udzieliło poparcia niezależnemu ruchowi ludowemu. Polskie Stronnictwo zostało bezwzględnie zniszczone przez zakłamaną propagandę i brutalne represje aparatu państwowego. Powstanie PZPR i ZSL nie przyczyniło się do trwałego poszerzenia bazy społecznej rządów komunistycznych, co potwierdziły wydarzenia lat następnych.

³⁷ Rozmowa Wojciecha Wybranowskiego z płk. Skarbinirem Sochą, „Nasz Dziennik” 30 X - I XI 2004, nr 256, s. 17.

³⁸ A. Mieczkowski, *Stronnictwo Ludowe wobec Kościoła katolickiego w latach 1945 - 1949* [w:] *Studia historyczne, Księga pamiątkowa dedykowana Czesławowi Rajcy*, red. A. Wiśniewska, Lublin 1995, s. 358.